

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ν. Εραμ. Κ/Σ - 23/5/1920

Η ΜΑΖΩΧΤΡΑ

(ὕπο Ἀργύρου Ἑρταλιώτη)

Πρὸ πέντε ἢ ἑξῆς ἐτῶν γνωστός Ἕλλην κριτικός ὁ κ. Κωστής Παλαμᾶς, θέλων ὡς πάντοτε νὰ ἐτικετᾶρῃ, καὶ νὰ κατατάξῃ ὡς φιλικᾶς τοῦ φαρμακείου τοῦ συγγραφεῖς καὶ τοῦ ποιητᾶς, ἔλαγε περίπου τὰ ἑξῆς, ὅτι δηλαδή ὑπάρχουσι συγγραφεῖς ἐπιτυχᾶνοντες εἰς ἔργα μακρὰ, ἄλλοι δὲ εἰς σύντομα καὶ μικρὰς ἐκτάσεως, ἐκ τῶν τελευταίων δὲ αὐτῶν ἔφερον ὡς παράδειγμα τὸν Ἀργύρον Ἑρταλιώτην. Ἐν τούτοις τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ κ. Ἑρταλιώτη ἢ «Μαζώχτρα» δεικνύει πόσον ἄδικον εἶχεν ὁ κ. Κωστής Παλαμᾶς τοῖς ἄλλοις θεωρῶν ὡς ἐκ τοῦ εἶδους τῶν δευτέρων τὸν κ. Ἑρταλιώτην. Πρώτην φοράν ὁ κ. Ἑρταλιώτης παρουσιάζεται εἰς τὸ κοινὸν μετ' ἔργον μακρὸν ἑκατὸν περίπου σελίδων, διήγημα, αὐτὸς ὁ ἄλλοτε γράφων ἔργα συνήθως ὀκτώ ἢ εἰνὴς σελίδων, ἀπλάμβάνων τὴν φοράν ἡμετέραν διηγηματογράφου ἀπέτοχον, μηδὲ αὐτοῦ τοῦ Καρακίτσα ἐξικριζομένου. Εἶναι ἀληθὲς αἱ ὑπερφυλλᾶδες τοῦ Γερδοῦ μωυνοῦναι πολὺ πλέον ἐκτεταμέναι ἀπὸ τὴν Μαζώχτραν, αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι διήγημα συνεχές ἀλλὰ ἀναμνήσεις καὶ διδασκαί, ὡς λέγει ὁ κ. Παλαμᾶς, ὁμοῦ μετ' ἄλλοις τρία διηγήματα ὡς ἐπεισόδια ἀναφερόμενα ὁ δὲ «Βουρκόλακας» ὡς δράμα ἐξεταζόμενος εἶναι βεβαίως πολὺ σύντομον δράμα.

Ἐν τούτοις ὅτι Ἑρταλιώτης παρ' ὅλον τὸ μέγαλον ἄλμα τὸ ὅποιον ἐπεχείρησε νομίζομεν ὅτι ἀρκετὰ ἐπέτυχε μετ' τὴν «Μαζώχτραν» του. Ὡραῖοι χαρακτῆρες ζωγραφισμένοι μετ' χρώματα ζωρὰ καὶ λεπτά, κάμνον περὶ τὴν μίση εἰς τὸ νέον αὐτὸ διήγημα τοῦ κ. Ἑρταλιώτη, ὡραῖα τοποθεσίαι καὶ σκηναὶ εἰδωλλικαὶ καὶ ἱκαναὶ νὰ ἐμπνεύσουν καλλιτέχναις ζωγράφους. Καὶ πρώτη ἢ Μαζώχτρα ἢ Ἀσήμε, ἢ ὡραῖα κῆρη τοῦ χωρίου μετ' τὰ μαύρα ὡραῖα μαλιὰ καὶ τὸ χυτὸν ἀνάστημα, ἢ καὶ ἡρώς τοῦ διηγήματος καὶ ἡ αἰτία αὐτοῦ μετ' τέχνην ὅμως δὲν φαίνεται τόσον συχνὰ ἐπάνω εἰς τὴν σκηνήν, ἐν τῷ κρυπτῷ ἐργαζομένη καὶ κινουσα αὐτὴ ἀόρατος ὅλην τὴν μη-

μίαν παρὰ εἰς τὴν θύελλαν τῆς ὀριῆς μίας τέτοιας γυναίκος. Τὸ ἐνοστικὸν μόνον τὴν ὠθεῖ τὸ λογικὸν ποτὲ δὲν ἐδούλευσε εἰς τὸν νοῦν της. Ἀλλὰ ἡ χαρακτῆρ τῆς Μαζώχτρας καθὼς εἶποιεν καὶ ἀνωτέρω, ἢ μαντεύεται μᾶλλον περιγράφεται, καὶ δι' αὐτὸ προτιμῶμεν τὸν Δημήτηρ ὁ ὅποιος μᾶς φαίνεται ὁ καλλίτερος τοῦ ἔργου. Ἡ τιμὴ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μιχάλη νομίζετο ὅτι προσεβλήθη, διότι ἢ Μαζώχτρα διέδωσε διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Πανάγον ὅστις τὴν περιεγάλασε, ὅτι οὗτος διὰ ἡγάπα τὴν ἐξαδέλφην του, σύζυγον τοῦ Μιχάλη. Ἡ διάδοσις ριζώνεται ὡς ἀλήθεια εἰς τὸν νοῦν του καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ τὴν ἐξχαλῆ. Καὶ ἡ τιμὴ του προσβάλλεται ἐν προσβολῇ τοῦ ἀδελφοῦ του, ὁ οἰκονομικὸς δεσμός τὸν κάμνει νὰ τὴν θεωρῇ ἰδικήν του προσβολήν τὴν προσβολὴν ἐκείνην. Καὶ ἡ ἰσχυρὰ του χεῖρ ὠθεῖ, ὠθεῖ τὸν ἀδελφόν του εἰς ἐκδικήσιν καὶ φόνον τοῦ Πανάγου. Ὁ Δημήτηρ μᾶς ἐνθυμίζει μακρόθεν τὸν Σευῆρον καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς δράμα τοῦ Ἑσπεύρακ ὁ μέγας Γαλιότος. Χαρακτῆρ σιδηροῦς, ἀνδρικός, ἀμετάπειστος μὴ πτοούμενος ἀπὸ τίποτε, μετ' φυσικὸν καὶ ἠθικὸν θάρρος. Ὁμοιάζει μετ' ἐπὶ τῶν λίθων ὅστις ὅπου πέσει μένει χωρὶς νὰ δυνηθῇ οὐδεὶς νὰ τὸν κλονήσῃ. Δι' αὐτὸν ἢ δύναμις του πέλγος ἀλλὰ καὶ ἡ θέλησις του βράχος. Ἐχει πεποθήσιν εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ μόνον, ἐγωϊστῆς, οὐδένα ἄλλον πλὴν τοῦ ἑαυτοῦ του ἀκούει, μήτε τὸν ἱερέα τὸν ἴδιον. Παρασύρει ἅκοντα τὸν ἀδύνατον ἠθικῶς ἀδελφόν του, τοῦ ἐπιβάλλεται, τοῦ ἀφαιρεῖ κάθε σκέψιν, ὅταν τοῦ ὁμιλεῖ. Ὁ ἀνδρικός ἐκείνου Μιχάλης ὁ ἄφοβος γίνεται νευρόσπαστον, γίνεται φονεὺς χωρὶς νὰ θέλῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁ ὅποιος δὲν ἔχει ἐκείνην τὴν στιγμὴν συνειδήσιν τῶν πράκτομένων. Δὲν τοιμᾶ οὔτε νὰ τὸν παρακινήσῃ κατὰ πρόσωπον ὁ ἀδελφός του τὸν Δημήτηρ, τὸ ἰσχυρὸν, τὸ φλογερὸν βλέμμα, κάμνει τὸν Μιχάλη τὸν ἥρωα τῶν βουρῶν νὰ κύπτῃ τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἐκδήλωσις καὶ αὐτὴ ἄλλη τοῦ μεγάλου μυστηρίου τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ ἰσχυροῦ χαρακτῆρος ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦ; ἄλλη ἐκφανσις τῆς θεωρίας τοῦ ἠθικοῦ αὐτοῦ γού. Ὁ Πανάγος, ἀγαθὸς νοικοκύρης, φρόνως, ἀγαθὸς, οὐκ ἐπιτικός, ἀλλὰ οὐκ ἀποφασιστικός, θαρραλέος ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ὅποιον τίποτε γεννηθῆναι καὶ νεωτεριστικὸν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξέλθῃ δεμένος πισθᾶχωνα εἰς τὸ ἄρμα τῆς προλήψεως. Ὑπολογισμός ἢ ζωὴ του. Καὶ δι' αὐτὸν εἰμποροῦν νὰ ἐφαρμοσθοῦν ὅσα εἰς τὰ τελευταῖα του ἄρθρα ἔγραψεν ὁ κ. Ψυχᾶρης διὰ κάποιον λόγιον τοῦ ὁποῦ ἢ μύτη εὐρίσκειτο εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ κ. Ψυχᾶρη. Τὰ ἄλλα πρόσωπα εἶναι δευτερευούσης σημασίας. Ἡ γενικὴ ἐντύπωσις ἐκ τοῦ διηγήματος εἶναι πολὺ καλὴ, ἀλλὰ φαίνεται παντοῦ ὁ κ. Ἑρταλιώτης σπεύδων νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργον ποῦ ἀνέλαβε, νομίζετο κανεὶς ὅτι ὁ διηγηματογράφος μᾶς, ὁ βραχύλογος καὶ σύντομος, δὲν εὐρίσκειται εἰς τὰ νερά του, μέσα εἰς ἐκτεταμένον ἔργον, καὶ σπεύδει νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν θέσιν εἰς ἣν εὐρέθη, δι' αὐτὸ οἱ χαρακτῆρες εἶναι μὲν ὡραῖοι καὶ ψυχολογημένοι ὅπως ἐψυχολογήθησαν καὶ περιεγράφησαν, ἀλλὰ δὲν ἀνήχθησαν εἰς τύπους διὰ τῆς λεπτομεροῦς τῶν ἀναλύσεως καὶ τῆς ὑπὸ διαφόρους προοπτικὰς ἀπεικονίσεως. Μόνον μίαν ὄψιν τῶν καίπαντοτε τὴν αὐτὴν μᾶς δεικνύουσι, ὅπως ἢ σελήνη τὸ αὐτὸ πάντοτε ἡμισφαιρίον. Τὸ milieu ἐν ᾧ γίνεται τὸ διήγημα ἐξωγραφηθῆναι πολὺ πολὺ ὡραῖα, ἀλλ' ἐδῶ εἶναι τὸ φόρτε τοῦ κ. Ἑρταλιώτη νὰ περιγράψῃ μετ' ὀλίγας λέξεις ἑθιμὰ τινὰ τῶν χωριανῶν τὰ ὅποια εἶναι ἱκανὰ νὰ σοῦ τοῖς δείξουν ὀλοκλήρους, νὰ σὲ κάμνουν νὰ τοὺς συμπεράνης χωρὶς ἐκείνος νὰ τοὺς περιγράψῃ. Σκηναὶ πολὺ ὡραῖαι ὑπάρχουν, ὡς ἢ σκηνὴ τῆς συναντήσεως τοῦ Πάνου καὶ τῆς Ἀσήμε, ὅταν αὐτὴ βλέπει περιπαθῶς καὶ λαχταρεῖ τὸ ὡραῖον σταφύλι ποῦ κρέμεται εἰς τὸ ἀμπέλι καὶ ὄλαι αἱ δύο τρεῖς κατόπιν σελίδες, ἐπίσης ἢ σκηνὴ τοῦ ἢ Μιχάλαϊνα μανθάνει τὸν προσεχῆ γάμον τοῦ Πανάγου μετ' τὴν Μαζώχτραν καὶ ἄλλαι πολλαί. Ἀλλὰ καὶ

ἐδῶ ὁ κ. Ἑρταλιώτης δὲν προσέχει εἰς τὴν λεπτομερῆ καὶ τελείαν ἀπεικόνισιν, ἀλλὰ τραβᾷ μερικὰς πινελίαι ἀφίνει τὸν ἀναγνώστην νὰ συμπληρώσῃ τὴν εἰκόνα. Δὲν εἶναι à son aise ὅταν πρόκειται περὶ λεπτομερειῶν. Ἡ γλῶσσά του εἶναι ἢ συνήθης δημοτικὴ καὶ εἰς τὴν διήγησιν καὶ τοὺς διαλόγους ἢ ἴδια, ὄχι ὅμως τόσον δικαιολογημένη εἰς τοὺς διαλόγους διότι δὲν ἠκολούθησε τὸ τοπικὸν ἰδίωμα.

Ἐν τούτοις ἢ ἐπιτυχία τῆς Μαζώχτρας εἶναι πολὺ σημαντικὴ ὑπολογιζομένης τῆς ἐκτάσεώς της, ποῦθεν δὲν κουράζει καὶ ροφῆται ἀπλήστως, καμμιὰ περιττολογία δὲν ὑπάρχει καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραλείψῃ τις οὐδεμίαν σελίδα της, πράγμα τὸ ὅποιον δὲν κατάρθωσε οὐδεὶς ἄλλος ἐκ τῶν ἰδικῶν μᾶς οὔτε ὁ Καρακίτσα εἰς τὴν «Λυγέρην» καὶ τὸν «Ζηκάνον» οὔτε ὁ Ξενοπούλος εἰς τὴν Μαργαρίταν Στέφα. Ἐπρεπε ἀκριβῶς ἄνθρωπος βραχύλογος ὡς ὁ κ. Ἑρταλιώτης νὰ ἀναλάβῃ τοιοῦτον ἔργον διὰ νὰ ἔχῃ ἐλπίδας ἐπιτυχίας.

Ἡ «Καλλιτσα» τὸ κατόπιν διήγημα οὐδὲν θὰ ἔβλαπτε τὸν τόμον ἂν ἔλειπε, οὔτε τὸν κ. Ἑρταλιώτην ἂν δὲν τὸ ἔγραφε, πολὺ ὅμως ὡραῖον καὶ ψυχολογικώτατον εἶναι τὸ «Ὁμορφὸ Χωριὸν». Ὡραῖα ψυχολογεῖται ἢ Σμαράγδα ἢ μικρὰ κῆρη καὶ ὁ μικρὸς Παυλῆς ὁ ἀραβωναστικός της καὶ ὁ πατριαρχικός Γέρω-Μαυροῦδης, καὶ ἢ γλῶσσα πολὺ ὡραϊότερα ἀπὸ τὴν Μαζώχτραν δὲν ἐννοοῦμεν διατὶ τύσον τὸ ἐλησιμῆσε πρό τινος ὁ κ. Παλαμᾶς τὸ διήγημα τοῦτο, πολὺ ποιητικὸν τὸ παραλήρημα τοῦ «Τραμουντάνα», καὶ ὡραῖος ὁ χαρακτῆρ. Τὰ δύο αὐτὰ διηγήματα ἀπὸ ὁμορφὸ χωριὸν καὶ ὁ «Θάνατος τοῦ Τραμουντάνα» εἶναι ἀπὸ τὰ ὡραϊότερα διηγήματα τοῦ Ἑρταλιώτη.

Ἀλλὰ τελειώνοντες μίαν τελευταίαν παρατήρησιν ἔχομεν, διατὶ τάχα ὁ κ. Ἑρταλιώτης νὰ φονεύῃ ὅλους τοὺς ἥρωας του; ποῖα ἢ ἀνάγκη του; Μόνον τῆς Μαζώχτρας τὰ φονικὰ εἶναι δικαιολογημένα, ἀλλὰ οἱ ἄλλοι θάνατοι; θὰ ἦτο καλὸν νὰ τὸ προσέξῃ εἰς αὐτὸ ὁ ἀγαπητὸς μᾶς διηγηματογράφος.

Ὁ Βουρκόλακας μετ' ὅλην τὴν τοιοῦτόν του εἶναι ἔργον παλαιὸν δημοσιευθὲν τῷ 1894 δι' αὐτὸ τὸ παραλείπομεν, ἐπειδὴ, ἄλλαι ἂν δὲν ἀπατώμεθα ὠμίλησαν περὶ αὐτοῦ.

Σπύρος Καρτέρας
(Σάυλωκ).